

PAPFLAGONIA —Paflagonya— (Kastamonu, Sinop, Çankırı, Safranbolu, Bartın, Bolu, Gerede, Mudurnu, İskilip, Bafra, Alaçam ve civarı) Gayri Menkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi. Cilt I. Yazan Arkeolog Ahmet Gökoğlu (Kastamonu Müzesi Müdürü) Doğrusöz Matbaası. Kastamonu, 1952, 459 s. 144 resim, 1 harita, 8°, fiatı 750 Krş.

Ankara ilinin kuzeyinde, Kızılırmak ile Sakarya arasında kalan Batı Karadeniz bölgesinin, yani Paflagonya'nın paleolitik çağdan zamanımıza kadar bütün çağlara ait eserlerini tanıtmak gayesiyle Kastamonu Müzesi Müdürü Ahmet Gökoğlu tarafından bir kitap hazırlanmış ve kendi hesabına bastırılmıştır. Böyle geniş bir coğrafi bölgede, bu kadar değişik çağlara ait eserler hakkında bir kişinin asgari bir muvaffakiyet göstermesi bile müşkül olacağı meydandadır. Bununla beraber insan, yeni nesil arkeoloji müntesiplerinden bir müze müdürünün vazifeli bulunduğu bölgedeki çalışmasını görmek ve yeni malzeme ile karşılaşmak ümidiyle kitabı karıştırıyor.

Birinci kısmı paleolitik çağdan Türk ve İslâm çağına kadar olan zamana ait eserlere, ikinci kısmı Türk ve İslâm çağı eserlerine tahsis edilen bu kitap, bir vilâyet matbaasında basılmasıyla dahi mazur görülemeyecek kadar fena tertip edilmiş olup, hemen her satırı mürettip ve imlâ hatalarıyla doludur. Yine her paragrafında elemanter yanlışlar vardır. Burada bunları ayrı ayrı göstermek hem lüzumsuz, hem de kitabın tamamını tekrar etmek neticesini verecek sonsuz bir iş olur. Kısacası eserin herhangi bir ilmî tenkide tahammülü yoktur. Bu ve bu türlü çalışmalar hakkında bazı noktaları açıklamak için üzerinde duruyoruz.

Yazar kendi bilgisinin hudutlarını ve eserin gayesini bilmemektedir. Hitap ettiği okuyucu kütlesinin mahiyetini de tayin etmemiştir. Meselâ paleolitik ve neolitik çağlardan bahsederken bu hususta okutulan ders notlarını hemen hemen aynen kitaba geçirmiştir (s. 10-12). Böylece kitap lüzumsuz izahat ile gayesinden uzaklaşmış ve hacmi artmıştır. Aynı şekilde hiç lüzum yokken hüyük, tümülüs, Zeus, Artemis gibi kelimeler geçtiğinde, izahat verilmek istenmiş ve birçok hatalar yapılmıştır. Bu heves yüzünden meselâ "Artemis, gökler ilâhı olan Zeus'un oğlu ve Apollon'un kardeşidir" (s. 35, not 1) veya sondaki lügatçede görüldüğü üzere "Paramit: Altında mezar olan eham şeklinde yığma tepeler" gibi garip ve yazarın katî yetersizliğini gösteren izahata yer verilmiştir.

Gökoğlu'nun Paflagonya'nın neresi olduğu hakkında da vazih fikri yoktur. Önsözde (s. 7) ve kitabın diğer yerlerinde "Paflagonya (Eski Kastamonu) camileri" (s. 181), 'Pa.lagonya (Kastamonu) imaretleri (s. 332) gibi başlıklara rastlanmaktadır. Halbuki Paflagonya'nın sadece bugünkü Kastamonu ilinden ibaret olmadığını, Sinop, Çankırı, Bartın, Safranbolu eserlerinden bahsetmesiyle kendisi de kabul etmektedir. "Eski Kastamonu" tâbiriyle cumhuriyetten önceki idari taksimat kastediliyorsa bu açıklanmalıdır.

Kitap hazırlanırken okunmadığı anlaşılan klâsik kaynaklar veya eksik bir şekilde başkalarından duyulan eserler okunmuş gibi gösterilmiştir. Yazar haki-

katen faydalandığı eserlerin mahiyetine de vakıf değildir. Meselâ “Asuriler: Bunlar Paflagonya sahil şehirlerinden bilhassa Sinop’ta yerleştikleri ve hattâ Sinop’u tesis ettikleri ve Sinop adının bunların ay ilâhı ilân (Sin) den çıktığı David M. Robinson’un (*American Journal of Philology*) adlı makalesinden alınarak Nazlı Tengirşek tarafından daha önce Sinop’ta çıkan Dıranaz dergisinde işaret edilmektedir” (s. 14), demektir. Burada D. M. Robinson’un *American Journal of Philology*’de çıkan bir makalesi mevzuubahistir.¹ Nazlı Tengirşek bu makaleyi sadece tercüme etmiştir. Yazar bu hususu birkaç sahife sonra kısmen farketmişse de (s. 17) her nedense düzeltmemiştir.

Bizzat gördüğü eserleri de lâyikeyle anlamadığı veya yanlış anladığı görülüyor: “Gerçekten Bossert Eski Samsun’da Miken çanak-çömleği bulmuştur” (s. 14, not 2) demek ve aynı iddia biraz ilerde tekrar edilmektedir (s. 17, not 4). Halbuki gösterilen yerde Bossert çanak-çömlek değil Samsun’da bulunmuş olan Girit yazısını havi bir koç heykelciğinin resmini vermektedir.² Bunu da kendi bulmamış, resmin neşredildiği yerleri göstermiştir. Bundan başka Boyabat’tan bahsederken “Türkiye’de bunun gibi isimler daha vardır Meselâ: Yaban ovası mânasına gelen Yabanabat, çubuk ovası adına gelen Çubukabat gibi. 1814 de bu bölgeyi dolaşan Prof. Leonhard halk arasında bu kelimenin (Voyvat) olarak konuşulduğunu duymuştur. Müellif buranın adı Boyova iken İranlılarca Boyabat şekline konulduğunu kaydeder” (s. 28), denmektedir. Gökoğlu, kitabını hazırlarken esas tuttuğu anlaşılan Leonhard’ın *Paphlagonia* isimli eserinin 1915 de yayınlandığını aynı sahifede kaydettiği halde aradaki tezadı farketmemiştir. Boyabat’ta 1814 de seyahat eden Leonhard değildir. Leonhard’ın bu kısmını tercüme eden Gökoğlu, onunla, onun bahsettiği bir asır önceki seyahatçı birbirine karıştırmıştır.³

G. Jacopi nin açtığı tümülüslerden bahsettiği halde (s. 49) onun eserlerini zikretmemekte yani onları görmemiş bulunmaktadır.⁴ Kayıp tümülüsünde bulunan lâhdin evvelce neşredildiğini⁵ bilmesi lâzımgelirken nedense bilmemezlikten gelmektedir (s. 52-55).

Yazar bölge hakkındaki yayınların tamamını tanımadığı için, evvelce görülmüş olan bazı eserleri, meselâ 1941 denberi bilinen Paflagonya’nın başlıca hüyüklerinden Salman hüyüğünü⁶ ilk defa kendi gördüğünü söylemekte (s. 39), buna mukabil yine malûm olan Daday hüyüğünü⁷ ise kitabına almamış bulunmaktadır.

¹ D. M. Robinson, Ancient Sinope, *The American Journal of Philology*, XXVII, 1906, s. 136.

² H. Th. Bossert, *Altanatolien*, (Berlin, 1942), s. 17, No. 6.

³ Richard Leonhard, *Paphlagonia, Reisen und Forschungen in nördlichen Kleinasien*, (Berlin, 1915), s. 79.

⁴ Giulio Jacopi, *Dalla Paflagonia alla Commagene*, (Roma, 1936) ve *Esplorazioni e studi in Paflagonia e Cappadocia*, (Roma, 1937).

⁵ M. Akok, *Belleter*, XII, 48, 1948, s. 835 vd., res. 14-16.

⁶ *Archäologischer Anzeiger*, 1941, s. 268; K. Kökten, *Belleter*, XII, 45, (1948), s. 224-225; K. Bittel, *Grundzüge der Vor-und Frühgeschichte Kleinasiens*, (Tübingen, 1950), harita 5.

⁷ Kurt Bittel, *adı geçen eser*, harita 5.

Pawly-Wissowa'daki 'Paphlagonia' maddesi görülse idi,⁸ böyle iddialar kitapta yer alıyabilirdi.

Türk ve İslâm çağı eserlerine tahsis edilen kitabın ikinci kısmında, bölge hususiyeti tesbit edilmediği halde, kaleler, çeşmeler, camiler, imaretler ayrı ayrı başlıklar altında ele alınmak istenmiştir. Bu gayri tabii tasnif neticesi lâlettayin bir kasabada, meselâ Devrekâni'deki bir cami s. 233 de, bu cami yanındaki çeşme ise s. 412 de anlatılarak kitap karışık bir hale getirilmiştir. [Halbuki bir şehirden bahsederken onun aynı çağa ait eserlerinin bir arada anlatılması tabii ve zaruridir.

Bu kısımda kitabeler kontrol ve istifadeye imkân vermeyecek şekilde, bugünkü Türk harfleri ile kopye edilmiş ve tercümelerine çalışılmıştır. Kitabelerden istifade için Arap harfleri ile kopye edilmeleri ve kontrole imkân verecek fotoğraflarının konulması lâzım gelirdi. Kitabın bu kısmı üzerinde söz söylemek bana düşmezse de birinci kısımda görülen metotsuzluğun burada da mevcut olduğu görülmektedir. "Külliyet" yerine kullanılmış olan "külliyyat" ve camilerden bahsederken kullanılan "namaz kılma salonu" gibi hiçbir yerde rastlanılmıyan tâbirler' yazarın bu sahada da elemanter bilgisinin ve müslüman kültürünün noksan olduğunu göstermektedir.

Kitaptaki 144 resimden birkaçı hariç hiçbiri istifadeye imkân verecek durumda değildir. İntihap edilen fotoğraf ve krokilerin çoğu iptidai şeylerdir. Bu arada Mahmut Akok tarafından çizilen ve esasında iyi olan kaya mezarlarına ait kroki-ler de kötü baskı yüzünden anlaşılmasız bir hal almışlardır. Firigya'daki bir kaya mezarına ait olup Leonhard'dan⁹ alınan bir kroki de Gerdekeboğazı mezarının sütun başlığı olarak gösterilmiştir (s. 112, res. 47).

Hulâsa kitap ilmi ve ciddi olmaktan uzaktır. Fakat bu 450 sahife hazırlanırken büyük emek ve para sarfedildiği de meydandadır. Şimdiye kadar tetkik edilmiş kaya mezarı, tümülüs, hüyük gibi esere temas edilmiş bunlar hakkında malûmat verilmeye çalışılmıştır. İşte kitap üzerinde durmamızın sebebi bu yeni malzemedir. Yoksa Ahmet Gökoğlu'nun elindeki imkânın derecesini takdir etmiyor değiliz. Onun sağlam bir metodu olsa bile Paflogonya hakkında çok daha dar bir çerçeve içinde dahi, mevzuun bütün yayınlarına vakıf birisi gibi çalışmıyacağı meydandadır. Değil Kastamonu'da İstanbul ve Ankara'da bile kitap vaziyeti daima kifayetli değildir. Bu sebeple Ahmet Gökoğlu veya onun vaziyetinde olan İstanbul ve Ankara dışındaki şehirlerimizde çevreleri hakkında böyle çalışmalarda bulunmak isteyenlerin imkânlarının yalnız orijinal malzeme vermeğe elverdiğini, daha derin etütlerin eksik kalmağa mahkûm olduğunu gözönünde bulundurmaları gerekir. Bu kitap yerine sadece hüyükleri, tümülüsleri, kaya mezarlarını veya yalnız Türk ve İslâm çağı eserlerini iddiasız bir şekilde tasvir ve tesbit eden bir kitap hazırlansaydı daha iyi işlenebilir ve yazar hiç olmazsa kendisinden 17 yıl önce bu bölge hakkında mütehassıslar için oldukça mühim ip uçları veren kitap yazmış bir amatör olan Talat Mümtaz Yaman¹⁰ kadar faydalı olurdu.

NEZİH FIRATLI

⁸ Ruge ve Kurt Bittel, *Paphlagonia, Realencyclopädie der Classischen Altertums wissenschaft* XVIII, 2486 vd. (1949).

⁹ Leonhard, *adı geçen eser*, s. 276, res. 97.

¹⁰ T. M. Yaman, *Kastamonu Tarihi*, (1935).

